

**Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх
арга хэмжээний үр дүнд хяналт-
шинжилгээ үнэлгээ хийх
аргачлал
Зөвлөх үйлчилгээ**

Зөвлөх үйлчилгээний зорилго нь авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх аргачлал боловсруулах, авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний талаар нэгдсэн мэдээллийн сан, аргачлал бий болгоход чиглэсэн санал, зөвлөмж боловсруулах явдал юм

Төрийн бодлогын шинжилгээний хүрээлэн (ТББ)-ийн Судлаачдын баг

Агуулга

I. УДИРТГАЛ.....	2
1.1 Судалгааны хэрэгцээ, үндэслэл	2
1.2 Судалгааны асуудлыг тодорхойлох нь	4
1.3 Судалгааны зорилго, зорилт	7
1.4 Судалгааны арга зүй.....	7
1.5 Судалгааны үе шат	8
II. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ АРГАЧЛАЛ: НӨХЦӨЛ БАЙДЛЫН ШИНЖИЛГЭЭ.....	9
2.1. Эрх зүйн орчны шинжилгээ	9
2.2. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд ХШҮ хийх олон улсын туршлага: БНКазакстан, Гүрж, Колумб улсын жишээн дээр.....	12
2.2.1. Бүгд Найрамдах Казакстан Улс.....	12
2.2.2. Гүрж Улс	14
2.2.3. Колумб Улс.....	17
III. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнг үнэлэх аргачлалын үзэл баримтлал ба ХШҮ ХИЙХ АРГАЧЛАЛЫН ТӨСӨЛ.....	19
3.1. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнг үнэлэх аргачлалын үндэслэл.....	19
3.2. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (ХШҮ)-ний аргачлалын төсөл	23

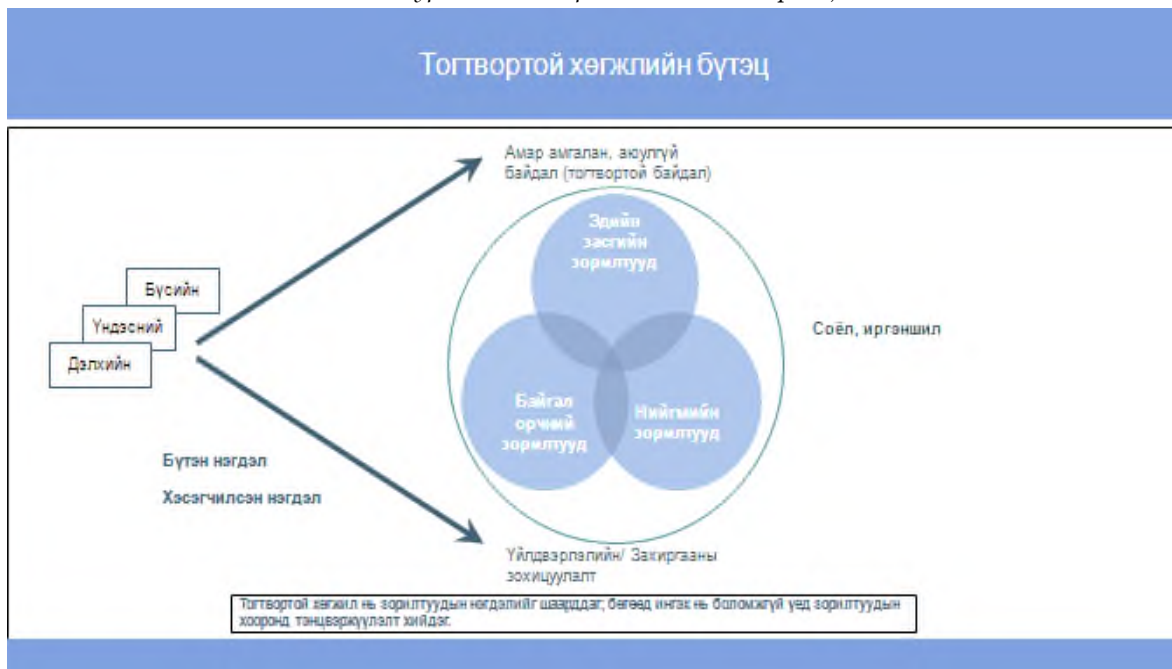
I. УДИРТГАЛ

1.1 Судалгааны хэрэгцээ, үндэслэл

1. Аливаа улсын үндэсний хөгжлийн бодлого нь сүүлийн хэдэн арван жилийн түүхээс сургамж авч, өнөөгийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх зорилтуудыг оновчтой тодорхойлон, улмаар ойрын **ирээдүйд буюу** 10-20 жилийн хугацаанд ард иргэдэд **эрүүл нийгмийг түүн дотроо** шударга, авилгагүй цэвэр нийгэм бүхий сайн сайхан амьдралыг **цогцлоон бүтээх** явдалд оршино. Ингэхдээ хөгжлийн алтан гурвалжин болох *нийгмийн тэгш байдал, эдийн засгийн өсөлт, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах* асуудлуудыг ямагт анхаарлынхаа төвд, тэнцвэртэй байлгах нь төрийн болон нийтийн албаны чигч шударга байдлын зүй тогтол болно.
яз
2. Монгол Улс бол ардчилсан нийгэм рүү тайван замаар шилжсэн цөөхөн улс орны нэг билээ. Зарим улс орны хувьд задарч **бутран**, эдийн засгийн гүнзгий хямралд **орж, нийтгээрээ туйлдан ядуурч, иргэний дайн, мөргөлдөөн болж цус усаж, дайн болж буй газраас дайжин дүрвэх зэрэг олон сөрөг үр дагаварууд гарч байсан түүх бий**. Хөгжлийн тодорхой «жор»-гүй алдаа, оноо хосолсон нийгмийн шилжилтийн үеийн зарим хүндрэл **бэрхшээлүүд**, нийтийг хамарсан гэнэтийн цочрол **өнөөг** хүртэл бүрэн арилаагүй байна.
3. Улс орны эдийн засгийн өсөлт, амжилтыг дотоодын нийт бүтээгдэхүүнээр хэмжих нь шаардлага хангахаа нэгэнт больсон тул түүний оронд «*хүртээмжтэй өсөлт/Inclusive growth*» буюу «*өргөн хүрээг хамарсан өсөлт*» гэдэг хэмжээсийг хэрэглэх саналыг зарим улс тэр дундаа Япон улс гаргасан байдаг. Энэхүү ойлголт нь тухайн улс орны *иргэн бүрт тэгш боломж олгон, ядуурлын хэмжээг бууруулах, өсөлтийн үйл явцад иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн, нийгмийн давхарга бүрт үр ашгийг нь шударга хүртээх, эх үүсвэр, нөөцийн хуваарилалтыг зөв хийх мөн үндэсний хэмжээнд урт, дунд, богино хугацааны үр ашгийг тооцон ухаалгаар зохицуулах агуулгатай ажээ. Өөрөөр хэлбэл, төр буюу нийтийн алба нь хүчтэй, ил тод, ёс суртахуунтай, шударга зарчмаар ажилладаг*, ард иргэд нь хариуцлагатай байж тухайн улс орон амжилттай хөгждөгийг олон орны туршлага бэлхнээ харуулж байна. Доктор Бернард Этта «**Nation Builder**» номондоо «*Ард түмэн бэлэн төрдөггүй, харин тэднийг бүтээдэг юм гээд ямар ч үндэстэн агуу төрдөггүй, ард түмнийг билгүүн ухаантай, холч хараатай хүмүүс авч явдаг*» хэмээн тэмдэглэснийг энд онцлох нь зүйтэй.
4. Төрийн алба нь хувь хүний ажиллаж амьдрах таатай орчин бүрдүүлэх шаардлагатай төдийгүй тухайн улс орныг бүхэлд нь өөрчилж чадахуйц төвшинд

бодлого, **төлөвлөлтийн зөв** менежмент бүхий соён гэгээрүүлэх үйлсэд хамгийн шилдэг туршлага хуримтлуулсан, **хувь хүний манлайлын оролцоог бүрдүүлсэн шударга, ил тод, нээлттэй зарчимд суурилсан байх ёстой. Аливаа нийгмийн амьдралд эерэг өөрчлөлт гаргахын тулд сөрөг болон тулгамдсан асуудал үүсэхээс урьдчилан сэргийлж, тэдгээрийг ухаалагаар даван туулах арга замыг, нийгмийн соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаатай хослуулан ажиллах шаардлага тулгардаг. Эл зорилгоор** нийтийн ашиг сонирхолд нийцүүлж, аливаа тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэгдсэн хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний иж бүрэн үйл явцыг төлөвшүүлэн хөгжүүлэх явдал чухал **байна**. Иймээс соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны хяналт, шинжилгээ үнэлгээг тогтвортой хөгжлийн бүтэц, түүний үйл ажиллагаатай уялдуулах¹ нь өнөөгийн нийгэмд чухал **ажил болж** байна (Зураг 1). Тогтвортой хөгжлийн үндсийг **өнөөгийн** болон **ирээдүйн** иргэн бүрт илүү сайн амьдралын **баталгаа хэмээн** ойлгуулж, ингэхдээ нийтийн эрх ашиг, сонирхлыг дээдэлсэн, талуудын оролцоог бүрэн хангахуйц хууль дүрэмд нийцсэн соён гэгээрүүлэх **ажлыг** төгөлдөржүүлэх шаардлага нэгэнт бий болжээ.

Зураг 1. Тогтвортой хөгжлийн бүтэц

5. Сүүлийн жилүүдэд төрийн байгууллагуудад гүйцэтгэл, аудит, хяналт шалгалтын тулгуур зарчим улам бүр шаардагдах боллоо. Тэрхүү зарчимд ёс зүйн хэм хэмжээ, хариуцлага зайлшгүй хэрэгтэй. Бүх шатанд ажил, албан тушаал эрхэлж буй

¹ Planning Policy Statement, The Government Objectives for the Planning System, The United Kingdom, 2005

зарим нэгэн төрийн албан хаагчдын ёс зүйн асуудлаас улбаалан хариуцлагагүй байдал, хүнд суртал, авилгал, албан тушаалын хэргээс үүдэн төрд итгэх олон түмний итгэл үнэмшил үлэмж буурч байна. Энэ цаг үед ёс зүйн асуудалд хяналт тавьдаг, авлигатай тэмцэх байгууллагын хүрээнд соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг шат дараалалтай, шинжлэх ухааны үзэл баримтлал, арга зүйд тулгуурлан гүйцэтгэх нь ёс зүйгүй үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх чухал арга хэрэгслэл болно гэж үзэж байна. Иймээс ёс зүйн талаарх соён гэгээрүүлэх сургалтыг иргэний боловсролоор дамжуулан олгох замаар авлигаас урьдчилан сэргийлэх ажилд анхаарал хандуулах, бүх оролцогч талуудын хүсэл сонирхлыг судлан түүнд чиглэсэн тодорхой удирдамж гарган ажиллаж төрийн албан хаагчдын ёс зүйн боловсролыг сайжруулахад чиглүүлэх шаардлага тулгараад байна.

1.2 Судалгааны асуудлыг тодорхойлох нь

1.2.1. Шударга ёс, тэгш байдал, эрх чөлөө, үүрэг хариуцлага нь хувь хүний ухамсар, сахилга бат, боловсрол, ёс зүй, шударга байдалтай нягт холбоотой. Хэн нэгэн албан тушаалтан хувийн сонирхол, хэрэгцээ шаардлагаас шалтгаалан аливаа шунал, сэтгэлгээний хоосрол, бие сэтгэлийн залхуурлаас үүдэн хувийн хүсэл, сонирхлыг тэргүүн эгнээнд тавих нь аливааг шударга бус зарчмаар гүйцэтгэх үндэс болдог. Иймд аливаа шунал, бялдууч зан, давхар стандарт, худал хуурмаг, шударга бус байдлаас ангид байж, хувийн ашиг сонирхлоос илүүтэй нийтийн ашиг сонирхлын өмнө хүлээсэн үүргээ нэр төртэй гүйцэтгэх нь хувь хүн бүрийн авлигаас ангид байх, нийгмийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны тулгуур зарчим, амин сүнс мөн. Чухам үүнийг гүйцэлдүүлэхийн тулд бүх шатны нийтийн албан тушаалтан, хувь этгээдийн шийдвэр гаргах эрх чөлөө үргэлж төсөөлснөөс хязгаарлагдмал, хариуцлагатай, ёс суртахуунтай байж хуулийн дагуу хэрэгжих шаардлагатай гэдгийг ухамсарлах ёстой.

1.2.2. Сайн засаглалд, төрийн эх үүсвэрийг үр ашигтай захиран зарцуулах, эрх мэдлийг зөв хуваарилах, зөрчилдөөнийг зохистой зохицуулах тухай асуудал чухлаар тавигдаж байна. Төрийн байгууллагуудын шударга байдал, түүнийг бэхжүүлэхийн төлөөх засаглах эрхийг бодитой хянах, бүх талын бололцоог хангах явдал шаардлагатай болж байна. Угтаа хариуцлагатай нийгэм, ёс суртахуунтай төр, иргэдийн оролцоотой хамтын зөвшилцөл, ил тод чөлөөт хэвлэл мэдээлэлтэй, шударга ёс давамгайлсан ардчилсан нийгэм байх ёстой. Энэ нь авлигыг үл тэвчсэн шударга, тэгш оролцоотой, эрх тэгшийн зарчимд тулгуурласан, тунгалаг нийгмийг цогцлоох суурь үндэс болно. Хэрэв ардчилал буруу хөгжвөөс энхийг сахиулах, аюулгүй байдлаа хамгаалах, нийтийн сайн

сайхны төлөө ажиллах, эдийн засгийн өсөлтийг хангах зорилт хэрэгжиж чадахгүйд хүрдэг. Ийм байдалд хүргэх хамгийн том сорилт буюу нөлөөлж буй хүчин зүйл бол авлига юм. Угтаа авлига бол ардчиллын чанар, үнэ цэнийг доройтуулдаг үзэгдэл учраас түүний нийгмийн амьдралд үзүүлж буй хор хөнөөлийг тодруулан гаргахыг зорьсон² нь энэхүү судалгааны нэг чухал үндэслэл байжээ.

1.2.3. Авлигын эсрэг тэмцэл нь зөвхөн ёс суртахууны тэмцэл биш. Дэлхий дээр болж буй олон сөрөг асуудлууд нь авлигаас үүдэлтэй ядуурал, өвчин зовлон, өлсгөлөн гачаал, баян хоосны ялгаа зэрэг бидний өмнө тулгарч буй хамгийн хүнд сорилтууд болж байна. Авлигачдыг үзэн ядахаас илүү авлигын эсрэг тэмцлийг манлайлдаг идэвхтнүүдийг зоригжуулж, асуудлыг хэрхэн зөв шийдвэрлэхийг байнга эрэлхийлэн идэвхтэй ажиллавал олон улсын болон үндэсний хэмжээнд уг асуудлыг анхаарлын төвд байлгах бүрэн боломж бий³ гэдгийг ямагт санах хэрэгтэй. Энэхүү анхааруулга нь нь олон түмний эрэлт хэрэгцээгээр бус ховдог шуналаар хөтлүүлэн цаашид **шударга бусын зарчмыг даамжруулан хөгжлийг ухраавал** авлига хүмүүний эрэлт хэрэгцээний нэгэн чухал тулгуур болох итгэл найдварыг **үгүй хийх** аюулын харангийг дэгдээх **нигууртай гэдгийг ухамсарлах дохио болж байна.** Тиймээс авлига газар сайгүй байх аваас, ужиг шинжтэй аюул болоод зогсохгүй, зөвхөн **төрийн** албан хаагчид өөрсдийн албан тушаалаа урвуулан **ашиглах төдий** зүйл бус, **иргэд** мөнгө амар хялбар аргаар олох боломжтой газар бүрд өөрсдийн алба ажлаа урвуулан ашиглах байдлаар илрэх нь хамгийн хор хөнөөлтэй юм. Тиймээс түүнийг хянаж хязгаарлахгүй бол ардчилсан институциуд болон зах зээлийн эдийн засгийн амьдрах чадварыг үгүй болгох аюултай.

1.2.4. «Трансперэнси интернэшнл» олон улсын төрийн бус байгууллагаас жил болгон боловсруулдаг улс орны төрийн албан дахь авлигын талаар шинжээч, бизнес эрхлэгчдийн төсөөлөлд үндэслэсэн Авлигын төсөөллийн индексийн 2021 оны дүнгээр Монгол Улс 35 оноо авч 180 улс орноос 110 дугаар байрт эрэмбэлэгдсэн⁴ байна. Нэг үгээр бол авлигын төсөөллийн индексээр дэлхийн улс орныг жагсаасан энэхүү жагсаалтад тухайн улс орны эзэлж буй байр бага зэрэг өөрчлөгдөх нь юуг ч илэрхийлэхгүй, учир нь жил бүр судалгаанд хамрагдах

² Хатанболд О. Монголын улстөрийн хүрэн дэх авлигын нөхцөл байдлын шинжилгээ. Конрад Аденауэрийн сан, МУИС-ийн ШУС-ийн Улс төр судлалын гэнхим. «Монгол дахь засаглал, институт, оролцоо, тэгш байдлын тулгамдсан асуудал, цаашдын хандлага» бодлогын судалгаа -2021. Судалгааны үр дүнд, бодлогын зөвлөмж. Уб., 2021. 52-176 дэх тал.

³ Жереми Поуп. Авлигалын эсрэг сурвалж бичиг. Трансперэнси интернэшнл. «Тоонот принт» ХХК. Уб., 2003. 4. 14 дэх тал.

⁴ Авлигын төсөөллийн индекс нь 0-100 онооны хооронд тодорхойлдог ба 0 оноо нь өндөр авлигатай, 100 оноо нь цэвэр гэсэн утгыг илэрхийлнэ. <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2020-asia-pacific>

орны тоо өөрчлөгддөг. Гол нь индексийн агуулга хэрхэн өөрчлөгдөж буйд анхаарах нь чухал⁵ юм. Өөрөөр хэлбэл, Монгол Улсын хувьд сүүлийн 13 жилийн хугацаанд үнэлэгдсэн авлигын төсөөллийн индекс⁶ дунджаар 38-40 оноогоор үнэлэгдэж, улмаар дэлхийн улс орнуудын 111-115 байрт эрэмбэлэгдэж байна. Энэ нь тус судалгаанд оролцсон улс орнуудын гуравны хоёр нь 50-иас бага оноо авсан бөгөөд дунджаар 43 оноо буюу «илүү их авлигад автсан» гэсэн утгыг илэрхийлж байна.

Зураг 1. Монгол Улсын авлигын төсөөллийн индексийн дундаж (2021 оны байдлаар)

Эх сурвалж: Трансперэнси Интернэшнл.
<https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/mng>

Үүнээс үзвэл, авлигын түвшин буурахгүй байгаа үндсэн шалтгаан нь улс төрийн авлигын түвшин өссөнтэй холбоотой хэмээн үзэх үндэслэлтэй. Чухамдаа, УИХ-ын 2005 оны 4 дүгээр сарын 21-ний өдрийн 25 дугаар тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын Мянганы хөгжлийн зорилтыг Улсын Их Хурлын 2008 оны 1 дүгээр сарын 31-ний өдрийн 13 дугаар тогтоолоор шинэчлэн баталж, хөгжлийн зорилтуудын үзүүлэлт, арга зүйг боловсронгуй болгох, хэрэгжилтийг үзүүлэлт бүрээр дүгнэх, хяналт тавих, төрөлжсөн болон тусгайлсан санг холбогдох мэдээллээр бүрдүүлж ажиллахыг Засгийн газар болон холбогдох бусад байгууллага, үүний дотор Авлигатай тэмцэх газарт үүрэг болгосон байдаг.

⁵ МХЗ9 төсөл, НҮБХХ., ФСЭХ. Монголын засаглалын үзүүлэлтүүд. Боловсруулсан. Хатанболд О. ред. Цэцэнбилэг Ц., Очирсүх Я. Сансудай ХХК. Уб., 2010. 114 дэх тал.

⁶ <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/mng>; <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/index/mng>; <https://www.transparency.org/en/cpi/2018/index/mng>; <https://www.transparency.org/en/cpi/2017/index/mng>; <https://www.transparency.org/en/cpi/2016/index/mng>; <https://www.transparency.org/en/cpi/2015/index/mng>; <https://www.transparency.org/en/cpi/2014/index/mng>; https://images.transparencycdn.org/images/CPI2011_map.pdf; <https://www.transparency.org/en/cpi/2009>; <https://www.transparency.org/en/cpi/2008>;

1.3 Судалгааны зорилго, зорилт

Зөвлөх үйлчилгээний хүрээнд гүйцэтгэж буй эл судалгааны зорилго нь авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх аргачлалыг боловсруулах, энэ хүрээнд урт, дунд, богино хугацаанд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний зөвлөмжийг гаргахад оршино. Судалгааны ажлын хүрээнд энэхүү зорилгыг биелүүлэхийн тулд дараах зорилтуудыг тавьж байна. Үүнд:

- А. Өнөөгийн соён гэгээрүүлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, хүрсэн түвшин, өнөөгийн байдал, хууль тогтоомжийн болон бодлогын баримт бичгүүдийн уялдаатай байдалд дүн шинжилгээ хийх;
- Б. Олон улсын сайн туршлагыг судалсны үндсэн дээр өөрийн орны онцлогт нийцүүлэн соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх аргачлалыг боловсруулах;
- В. Монгол Улсын АТГ-ын соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх механизмыг боловсронгуй болгоход чиглэгдсэн техник арга зүйн зөвлөмж боловсруулах;
- Г. Соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх үйл ажиллагааны бодлогод туссан зорилт, арга хэмжээг санхүүжүүлэх механизм, үе шат, үйл явцын талаарх санал боловсруулах зэрэг болно.

1.4 Судалгааны арга зүй

1. Эл судалгаанд бодлогын судалгааны арга зүй, түүний дотор GAP шинжилгээний аргачлалд тулгуурлан гүйцэтгэв. Эл судалгааны арга зүй бол нөхцөл байдал, давхардал, хийдэл, зөрчил, хязгаарлалтыг харьцуулан авч үзсэн болно. Чингэхдээ авлигаас ангид байх соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд ХШҮ хийхтэй холбоотой бодлого, стратеги, төлөвлөлтийн баримт бичгүүдийг **судлах, хоорондын уялдаа холбоог тодотгох, тодорхойлох, үнэлэх** арга зүйтэй байна. Энэ нь өнөөгийн бодит байдал ялангуяа урт, дунд, богино хугацааны стратегийн төлөвлөлтийн хүрээнд одоогийн нөхцөл байдлыг судлах явдал бөгөөд ингэснээр тулгарч **буй ололт, бэрхшээлтэй асуудлыг ялгах, задлан шинжлэх үйл ажиллагааг хаанаас эхлэх, дараагийн алхмууд юу байх, хэрхэн яаж хэрэгжүүлэхийг тодорхойлно.**
2. Бүх шатны төрийн захиргааны байгууллагууд, **түүн дотроо** яамд, агентлагуудын авлигаас ангид байх чиглэлээр авч хэрэгжүүлж буй соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний талаарх оролцооны өнөөгийн байдалд тодорхой кейс дээр шинжилгээ хийж, бэрхшээл хүндрэлийг **тухай** бүрийн үе шатанд тулгарч болох ялгаа зааг хийгээд хаалт, хязгаарлалтуудыг илрүүлэх явдал юм. Бид хөгжлийн түвшин ойролцоо хэмээх үндэслэлээр БНКазакстан Улс, Гүрж, Колумба улсуудыг сонгон авч харьцуулалтын аргаар судлахыг зорив.

1.5 Судалгааны үе шат

Авлигаас ангид байх соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд ХШҮ хийх аргачлал боловсруулах судалгааны ажлыг дараах дараах үе шатаар дамжуулан ажиллав. Үүнд:

Эхний үе шат: Авлигаас ангид байх соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд ХШҮ хийх аргачлал боловсруулах нөхцөл байдлын шинжилгээ гүйцэтгэсэн.

Хоёрдугаар үе шат: Монгол Улсын хэмжээнд авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд ХШҮ-ний өнөөгийн байдалд судалгаа хийж, олон улсын туршлагыг судалсны үндсэн дээр Монгол Улсын нөхцөл байда, туршлагыг багтаасан тойм бэлтгэх.

Гуравдугаар үе шат: Боловсруулсан аргачлалын дагуу АТГ-ын соён гэгээрүүлэх арга хэмжээ, үйл явц, яамд, агентлаг, орон нутаг хэрхэн оролцох хувилбарыг боловсруулж, аргачлалын уялдааг хангах, шинэ тогтолцоотой уялдуулах боломжийг судлах.

Дөрөвдүгээр үе шат: Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд ХШҮ-ний аргачлалыг байгууллагын стратеги төлөвлөлттэй уялдуулан үйл ажиллагаа явуулах боломжтой хувилбарыг гаргаж танилцуулах.

Тавдугаар үе шат: Судалгааны нэгдсэн үр дүнг Захиалагч талын удирдлагад танилцуулж, хүлээлгэн өгнө.

II. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт- шинжилгээ, үнэлгээ хийх аргачлал: нөхцөл байдлын шинжилгээ

2.1. Эрх зүйн орчны шинжилгээ

Бид энэ хэсэгтээ Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх талаар туссан олон улсын конвенц, Монгол Улсын хууль, эрх зүйн орчны талаар судалж, дүн шинжилгээг хийв.

Авлигын эсрэг НҮБ-ын Конвенц (АЭК) бусад голлох эх сурвалжид:

- *Авлигын эсрэг конвенц*
- *Авлигын эсрэг конвенцийн техник арга зүйн удирдамж,*
- *АЭК-ийн хууль эрх зүйн удирдамж*
- *Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн эсрэг НҮБ-ын конвенц (Полермогийн конвенц)*
- *Монгол Улсын хууль тогтоомж*
- *УИХ-д өргөн барьсан хуулийн төслүүд*
- *Үндэсний болон олон улсын түвшинд энэ чиглэлээр хийсэн судалгаа зэрэг хамаарч байна.*

Монгол Улс Авлигын эсрэг НҮБ-ын конвенцид 2005 онд нэгдэн, УИХ-аар соёрхон баталжээ. Нийт 8 бүлэг, 71 зүйлтэй уг конвенц нь авлигаас урьдчилан сэргийлэх, түүнтэй тэмцэхэд чиглэсэн олон арга хэмжээг тогтоосон байдаг бөгөөд тэр дундаа 2-р бүлгийн 5 дугаар зүйлээс эхлэн авлигаас урьдчилан сэргийлэх бодлого, үйл ажиллагааны талаар, 10 дугаар зүйл олон нийтэд авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааны талаар тайлагнах, 13-р зүйлд нийгмийн оролцоо, авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг тодорхой давтамжтайгаар үнэлэх тухай заажээ.

Авлигын эсрэг НҮБ-ын Конвенцийн үнэлгээний механизмыг "ил тод, үр дүнтэй, оролцоог хангасан, хараат бус" байхаар заажээ. Оролцоог хангах зорилгоор үнэлгээ хийх явцад төрийн байгууллагын төлөөлөгчдөөс гадна хувийн хэвшил, иргэд, бусад бүлгийн төлөөлөгчидтэй уулзаж зөвлөлдөхийг чухалчилжээ.

Авлигын эсрэг Зүүн Европ болон Төв Азийн сүлжээнээс “Авлигын эсрэг үйл ажиллагааны Станбулын төлөвлөгөө”-ний Монгол Улс дахь хэрэгжилтэд үнэлгээ хийж, холбогдох тайланг 2019 онд гаргасан байна. Энэ тайланд Монгол Улс 11 зорилт бүхий бодлогын баримт бичигтэй болж, авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааг тодорхой стратегийн дагуу 2023 он хүртэл үе шаттай явуулах боломж бүрдсэн ч энэхүү бодлогын баримт бичигт авлигатай тэмцэх чиглэлээр урьд өмнө авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр дүнг үнэлэх, хөтөлбөр батлахаас өмнөх авлигын нөхцөл байдлын дүн шинжилгээ хийгээгүй, улмаар

хөтөлбөрт дурдсан тэргүүлэх чиглэлүүдийг хэрхэн тодорхойлсныг харуулах суурь үзүүлэлт, судалгааны дата байхгүй байгааг онцолжээ.⁷

ЭХАХБ-ын Мониторингийн багийн тайланд МУ-ын АТГ болон холбогдох бусад төрийн байгууллагуудын хүчин чармайлтын дүнд авлигатай тэмцэх үндэсний бодлоготой болсон нь нэн сайшаалтай ч *тодорхой цаг хугацааг хамарсан, хэмжигдэхүйц шалгуур үзүүлэлт* бүхий бодлогын баримт бичиг боловсруулах нь зүйтэй гэж зөвлөсөн өмнөх зөвлөмжийг төдийлөн биелүүлээгүйг дурджээ. Өөрөөр хэлбэл авлигын эсрэг үйл ажиллагаа нь зөвхөн бодлого, хууль дүрэм боловсруулах ажилд түлхүү анхаарсан хэвээр харин хэрэгжилтийг хангах, үнэлэх тал дээр дутагдалтай хэвээр байна гэж үзжээ.

Мөн түүнчлэн, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлэх үзүүлэлт, хүрэх үр дүнг харьцангуй ерөнхий томъёолж, зөвхөн Транспаренси Интэрнэшнл байгууллагын судалгаагаар Монгол Улсын авлигын төсөөллийн индекс өмнөх үзүүлэлтээс сайжирсан байна гэсэн байдлаар оруулсан нь хангалтгүй бөгөөд суурь үзүүлэлт, хүрэх түвшин, шаардагдах мэдээллийн эх үүсвэр зэргийг тодорхой тусгаагүй байна гэж дүгнэсэн байна.

АТГ-аас зохион байгуулж буй олон нийттэй харилцах, соён гэгээрүүлэх ажил нь ач холбогдолтой бөгөөд үндэсний хөтөлбөрт тусгагдсан үндсэн зорилтуудын нэг билээ. Гэвч эдгээр олон нийттэй харилцах, мэдлэг, мэдээлэл олгох, соён гэгээрүүлэх ажлын үр дүнг тодорхой үзүүлэлтээр үнэлэхгүй байна. Эдгээр арга хэмжээний хүрэх зорилт, хүрэх үр дүнг тодорхой томъёолж, хэрэгжилтийг бодитой үнэлж чадвал дараа дараагийн шатанд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн кампанит ажлын зорилго, үйл ажиллагаа илүү тодорхой болох давуу талтай.

СОЁЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ (шинэчилсэн найруулга)

2021 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдөр батлагдаж, 2022 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс дагаж мөрдөхөөр хуульчилсан Соёлын тухай хуулийн 4-р зүйл: Төрөөс соёлын талаар баримтлах бодлогод 4.1.6.хувь хүний бүтээлч хөгжил, авьяас, ур чадварыг хөгжүүлэхэд соёлын гүйцэтгэх үүргийг нэмэгдүүлэх, *соёлын боловсрол олгох үйл ажиллагааг дэмжих, иргэнийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг* багтаажээ.

АВЛИГЫН ЭСРЭГ ХУУЛЬ

3.6.5 *“олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа”* гэж олон нийтэд авлигын нийгмийн хор аюулыг ухуулан таниулах, тэдэнд авлигыг үл тэвчих ёс суртахуун төлөвшүүлэх, уг ажиллагаанд тэднийг татан оролцуулах арга хэмжээний цогцолборыг ойлгоно гэж

⁷ 4th ROUND OF MONITORING MONGOLIA, OECD 2019, page 28.

томьёолжээ. Тус хуулийн хоёрдугаар бүлэг бүхэлдээ олон нийтийг соён гэгээрүүлэх, авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны талаарх ААН, байгууллага, иргэдийн хүлээх нийтлэг үүргийн талаар дэлгэрэнгүй заалтуудыг агуулж байна.

Авлигын эсрэг хуулийн 15.1-т “Авлигатай тэмцэх газар нь авлигын эсрэг олон нийтийг соён гэгээрүүлэх, авлигаас урьдчилан сэргийлэх, авлигын гэмт хэргийг илрүүлэх зорилгоор гүйцэтгэх ажил, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулах, энэ хуульд заасан этгээдийн хөрөнгө, орлогын мэдүүлгийг хянан шалгах чиг үүрэг бүхий хараат бус, бие даасан, төрийн тусгай байгууллага мөн” гэж зааснаас харахад Монгол Улсын Авлигатай тэмцэх газар “олон талт зорилго бүхий хууль сахиулах эрх мэдэлтэй, урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэгтэй байгууллага”-ын загварт хамаарч байна

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР

1.1 Төрийн байгууллага, албан тушаалтан, хувийн хэвшил, иргэний нийгэм, улс төрийн нам, бүлгийг *авлигын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, олон нийтэд шударга ёсны үзэл санааг төлөвшүүлэх, ил тод, нээлттэй, хариуцлагатай нийгмийг хөгжүүлэхэд* энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино.

4.1.10. Авлигын эсрэг боловсролыг дээшлүүлэх шударга ёсны үзэл санааг төлөвшүүлэн, *олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг үе шаттай зохион байгуулж, авлигын эсрэг боловсролыг дээшлүүлэх зорилтыг хангах* чиглэлээр дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

- 4.1.10.1. авлигын нийгмийн хор аюулыг ухуулан таниулах, авлигыг үл тэвчих үзлийг төлөвшүүлэхэд иргэн, төрийн болон төрийн бус байгууллагын оролцоог хангах арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлэх;
- 4.1.10.2. боловсролын байгууллага болон гэр бүлээр дамжуулан авлигыг үл тэвчих, шударга иргэнийг төлөвшүүлэх зорилгоор олон талт арга хэмжээ зохион байгуулах, авлигын эсрэг боловсрол олгох агуулгыг бүх шатны боловсролын байгууллагын сургалтын хөтөлбөр, стандартад тусгах;
- 4.1.10.3. зорилтот бүлэгт зориулсан сургалтын хөтөлбөр, гарын авлага боловсруулах, авлигыг үл тэвчих хандлагыг бий болгоход чиглэсэн сургалтыг үе шаттай зохион байгуулах, цахим сүлжээг ашиглах;
- 4.1.10.4. авлигын эсрэг сургалт, сургалчилгаа явуулах сургагч багшийг бэлтгэх, дэмжлэг үзүүлэх ажлыг зохион байгуулах;
- 4.1.10.5. авлигын эсрэг сайн туршлагыг олон нийтэд түгээх.

ШҮГЭЛ ҮЛЭЭГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”-ийн 92 дугаарт Монгол Улсын Засгийн газар Шүгэл үлээгчийг хамгаалах тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсруулахаар тусгасан байна.

Тус хуулийн нийтлэг үндэслэл хэсэгт Авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчин, *хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, шударга өрсөлдөөнийг дэмжих, шударгаар татвараа төлөх нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээсэн этгээдийн эрх зүйн байдлыг тогтоохтой холбоотой* харилцаанд үйлчилнэ гэж заажээ.

Нэр томьёоны хувьд шүгэл үлээх гэж нийтийн ашиг сонирхлыг хохироосон, хохироож болзошгүй нөхцөл байдал, үйлдлийн талаар эрх бүхий байгууллагад мэдээлэл өгөх, гомдол гаргах, тайлбар өгөхийг хэлнэ гэжээ. Шүгэл үлээгч гэж шүгэл үлээсэн хүн, хуулийн этгээдийг хэлнэ гэж заажээ.

2.2. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд ХШҮ хийх олон улсын туршлага: БНКазакстан, Гүрж, Колумб улсын жишээн дээр

2.2.1. Бүгд Найрамдах Казакстан Улс

Бүгд Найрамдах Казахстан улсын Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 12 дугаар сарын 26-ны өдрийн зарлигаар батлагдсан “Бүгд Найрамдах Казахстан улсын Авлигатай тэмцэх стратеги: 2015-2025” нь авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх бодлогын чухал баримт бичиг юм. Уг хөтөлбөр нь танилцуулга, нөхцөл байдлын шинжилгээ, зорилго, зорилтууд, үндсэн чиглэл, зарчим, тэргүүлэх ач холбогдол бүхий арга хэмжээ, хэрэгжилтийн хяналт, үнэлгээ гэсэн нийт таван бүлэгтэй. Тус улс энэхүү баримт бичгийг боловсруулахдаа Гүрж, Молдав, ОХУ, Эстони, Румын зэрэг олон улсын шилдэг туршлага, сүүлийн үеийн стратегид тулгуурласан байна.

Стратегийн зорилго нь авлигатай тэмцэх төрийн бодлогын үр ашгийг дээшлүүлэх, авлигыг үл тэвчих орчин, уур амьсгалыг бүрдүүлэх замаар авлигатай тэмцэх хөдөлгөөнд нийгмийг бүхэлд нь татан оролцуулах, авлигын түвшнийг бууруулахад чиглэгджээ. Чухамдаа стратегийн хүрээнд дэвшүүлсэн зорилго, зорилтын хэрэгжилтэд дараах байдлаар хяналт-шинжилгээ хийхээр тусгасан байна. Ингэхдээ мониторинг, үнэлгээний дараах хүрээг авч үзсэн байна.

Стратегийн чиглэл, зорилго, зорилтот үзүүлэлтүүд⁸

п	Зорилтот үзүүлэлтүүд	Хариуцах байгууллага	Мэдээллийн эх сурвалж	Нэгж	2015	2016	Төлөвлөсөн хугацаа				
							2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Стратегийн чиглэл. Авлигатай тэмцэх

Зорилт 1. Нийгэм, улс төрийн амьдралд авлигын түвшин, илрэлийн нөхцөлийг багасгах

1	Авлигын эрсдэлийн хөндлөнгийн шинжилгээний үр дүнд үндэслэн хэрэгжүүлсэн зөвлөмжийн хувь	Агентлагийн тэргүүн дэд дарга	Агентлагийн хэлтсийн мэдээлэл	%	-	69	71	73	75	78	80
2	Авлигын түвшнийг бууруулахад хувь нэмрээ оруулахад бэлэн байгаага илэрхийлсэн иргэдийн эзлэх хувь	Агентлагийн тэргүүн дэд дарга	Социологийн судалгааны үр дүн	%	44	53	55	57	59	61	63
3	Авлигын түвшний талаарх олон нийтийн ойлголт	Агентлагийн тэргүүн дэд дарга	Социологийн судалгааны үр дүн	%	83	73	71	69	67	65	64

Бүлэг 6. Нөөц

Нөөц	Нэгж	Тайлагнах хугацаа	Одоогийн төлөвлөгөө	Төлөвлөсөн хугацаа		
		2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7
Нийт санхүү	Мян. тенге	-	11 708 897	13 718 701	15 753 287	19 969 469
Үүнд:						
Зорилгодоо хүрэхэд чиглэсэн санхүүгийн эх үүсвэр:						
1. Нийгэм, улс төрийн амьдралд авлигын түвшин, илрэлийн нөхцөлийг багасгах						
001 «Авлигын гэмт хэрэгтэй тэмцэх төрийн нэгдсэн бодлогыг	Мян. тенге	-	11 708 897	13 718 701	15 753 287	19 969 469

⁸ <https://www.gov.kz/memleket/entities/anticorruption/documents/details/7429?lang=en>

боловсруулах, хэрэгжүүлэх»						
Хүн						
	хүн.	-	1483*	1483*	1483*	1688

*Авлигатай тэмцэх үндэсний газрын боловсон хүчний нөөц (Авлигатай тэмцэх алба) БН Казакстан Улсын Төрийн албаны хэрэг, авлигатай тэмцэх агентлаг

Үүнээс үзэхэд БНКазакстан улсын хувьд авилгын эсрэг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг үр дүнд чиглэсэн ХШҮ-ний гарцаас бий болох үр дүнд голлон тулгуурлаж, төрийн байгууллага болон иргэд олон нийттэй холбоотой үндсэн 3 шалгуураар дүгнэхээр тодорхойлсон нь харагдаж байна. Өөрөөр хэлбэл, “Бүгд Найрамдах Казахстан улсын Авлигатай тэмцэх стратеги: 2015-2025”-ын зорилго, зорилтын хүрээнд хэрэгжүүлсэн стратеги, үйл ажиллагааны үр дүнд нийгэм, улс төрийн амьдралд авлигын түвшин, илрэлийн нөхцөл багасгах бөгөөд үүнийг дараах хүрээнд авч үзэж, ХШҮ хийж байна. Үүнд:

- Төрийн бүх шатны байгууллагуудад авлигын эсрэг зөвлөмжийг хэрэгжүүлэн ажиллах хандлага төлөвших (Авлигын эрсдэлийн хөндлөнгийн шинжилгээний үр дүнд үндэслэн хэрэгжүүлсэн зөвлөмжийн хувь гэсэн шалгуураар дүгнэнэ).
- Авлигын талаар иргэд, олон нийт зөв ойлголт, мэдээлэлтэй болох (Авлигын түвшний талаарх олон нийтийн ойлголт гэсэн шалгуураар дүгнэнэ).
- Иргэдийн дунд авилгыг үл тэвчих хандлага бий болох (Авлигын түвшнийг бууруулахад хувь нэмрээ оруулахад бэлэн байгаага илэрхийлсэн иргэдийн эзлэх хувь гэсэн шалгуураар дүгнэнэ).
- Авлигын эсрэг нэгдсэн бодлого, тогтолцоог бүрдүүлэх, уг үйл ажиллагаанд олон талт оролцоог хангах (Авлигын гэмт хэрэгтэй тэмцэх төрийн нэгдсэн бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлсэн байдал гэсэн шалгуураар дүгнэнэ) зэрэг болно.

Мөн Засгийн газраас авлигын эсрэг үйл ажиллагааны төсөв, санхүүгийн нөөцийг жил бүр тодорхой шатлалтайгаар нэмэхээр төлөвлөсөн нь авилгын эсрэг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны үр дүнг дээшлүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулахаар харагдаж байна. Тухайлбал: 2019 оны байдлаар БНКУ авилгын эсрэг үйл ажиллагаанд нийт 20 сая тэнгэ зарцуулахаар төлөвлөсөн нь ойролцоогоор 40.3 сая ам.доллартай⁹ тэнцэж байна.

2.2.2. Гүрж Улс

2015 онд Гүрж улсын Авлигатай тэмцэх зөвлөлөөс “Авлигатай тэмцэх шинэ стратеги, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2015-2016) болон “Хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний шинэ аргачлал” боловсруулжээ. Энэхүү аргачлал нь стратегид тусгасан үйл ажиллагаа тус бүрийн хэрэгжилтийг тогтмол хянах, чанар, үр нөлөөг иж бүрэн үнэлэх, тулгарч буй бэрхшээл, дутагдалтай талуудыг тодорхойлох, төлөвлөсөн арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд

⁹ <https://www.oanda.com/currency-converter/en/?from=KZT&to=USD&amount=19969469>

шаардагдах төсөв, хүний болон бусад нөөцийг тодорхойлох боломжийг олгосноороо онцлог байна. Аргачлалыг иргэний нийгэм, бизнес эрхлэгчид болон эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагуудын идэвхтэй оролцоог хангах замаар Авлигатай тэмцэх зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нарын газраас эрхлэх газраас боловсруулжээ.

Арга зүй нь хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг багтаасан бөгөөд дараах үндсэн элементүүдээс бүрдсэн байна. Үүнд:

○ *ХШҮ-ний арга хэрэгсэл бүхий гүйцэтгэл, ахиц, дэвшлийн хяналт/трак.* Энэхүү арга хэрэгслийг авлигатай тэмцэх үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг хариуцдаг төрийн 14 байгууллагын хамтын оролцоотойгоор бэлтгэсэн байна. ХШҮ-ний энэ хэрэгсэл нь төрийн байгууллага, агентлаг бүрийн авлигатай тэмцэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны явц, тулгарч буй бэрхшээл, хэрэгжилтийн чанарыг үзүүлэлтээр харуулдаг байна. Арга хэрэгслийн ашиглалтад иргэний нийгмийн байгууллагууд өөрсдийн зүгээс санал, зөвлөмжөө тусгах боломжтой. Цуглуулсан мэдээллийг АТЗ-ын ажлын хэсгийн хуралдаанаар хэлэлцэн, АТЗ-ын ажлын албанаас эцсийн үнэлгээ, дүгнэлтийг нэгтгэн гаргадаг.

○ *ХШҮ-ний шалгуур үзүүлэлт.* Энэхүү арга хэрэгсэл нь дараах шалгуурт үндэслэн авлигатай тэмцэхэд чиглэсэн арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт тавих боломжийг бүрдүүлжээ. Үүнд:

- а) хэрэгжиж эхлээгүй.
- б) хэрэгжиж байгаа,
- в) түр зогсоосон,
- г) дуусгавар болгосон,
- д) бүрэн дууссан.

Мөн түүнчлэн, дараах үнэлгээг ашиглан хэрэгжилтийн түвшинг үнэлэхээр тусгажээ. Үүнд:

- а) бүрэн хэрэгжсэн,
- б) үндсэндээ хэрэгжсэн,
- в) хэсэгчлэн хэрэгжүүлсэн,
- г) хэрэгжээгүй.

○ *Явцын тайлангаар дамжуулан үр дүнд хяналт тавих*– дээр дурдсан ХШҮ-ний арга хэрэгсэл ашиглан боловсруулсан дэлгэрэнгүй тайланг байгууллага тус бүрээс авч АТЗ-ын н/б-ын дарга нарын газарт нэгтгэх. Энэ тайланд мөн дээр дурдсан шалгуур, ангиллын дагуу хэрэгжилтийн үйл явцыг үнэлсэн тодорхой мэдээллүүд, өөрөөр хэлбэл ямар арга хэмжээ авсан, хэрэгжилт ямар түвшинд байгаа зэрэг мэдээлэл

багтана. Ийнхүү АТЗ-д ирүүлсэн тайлангуудыг нэгтгэн ЗГ-т танилцуулж, олон нийтэд ил болгодог.

- Төлөвлөлтийн мөчлөгийн төгсгөлд буюу 2 жил тутамд олон нийтийн оролцоотойгоор (ИНБ-ын санал, хэлэлцүүлэг, үнэлгээ) боловсруулдаг, илүү *аналитик дүгнэлт, шинжилгээ бүхий Үнэлгээний тайлан*- Энэ тайланд авлигатай тэмцэх чиглэлээр хэрэгжүүлсэн ажлын дэлгэрэнгүй үнэлгээ, эдгээр арга хэмжээний авлигатай тэмцэх үндэсний бодлогод үзүүлсэн нөлөө, авлигын ерөнхий дүр зураг, хүрсэн түвшин, тулгарч буй саад бэрхшээлийн талаарх шүүмжлэлт дүн шинжилгээ, цаашид анхаарах асуудал, зөвлөмжүүдийг багтаадаг. Үнэлгээний тайланд ашигладаг мэдээллийн эх сурвалжид ОУ-ын байгууллагуудын үнэлгээ, ТББ-ын тайлан, мөн хэрэгжүүлэгч агентлагууд дээр хийсэн газар дээр нь очиж танилцах, ажилтнуудтай хийсэн ярилцлага зэрэг багтана.

Үүнээс үзвэл, Гүрж улсын хувьд үр дүнд суурилсан ХШҮ-ний гарцын элемент, хэмжээст төвлөрөн авилгын эсрэг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлэхээр тодорхойлжээ. Өөрөөр хэлбэл, «Авлигатай тэмцэх шинэ стратеги, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2015-2016)»-ний хүрээнд дэвшүүлсэн стратеги, үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн явцад тулгуурлан бүрэн хэрэгжсэн, үндсэндээ хэрэгжсэн, хэсэгчлэн хэрэгжүүлсэн болон хэрэгжээгүй гэсэн эрэмбийн агуулга бүхий чанарын үнэлгээ хийж байна. Энэ нь Монгол улсын Засгийн газрын 2020 оны 206 дугаар тогтоолоор батлагдсан «Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт- шинжилгээ, үнэлгээ хийх нийтлэг журам»¹⁰-ын агуулгатай ойролцоо байна. Тус улсын хувьд авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг ямар үе шат, аргачлалын дагуу гүйцэтгэх, үүнд ямар байгууллага, албан тушаалтан оролцохыг маш тодорхой зааж өгсөн онцлогтой байна.

¹⁰ Уг журамд Монгол улсын хувьд хэрэгжиж буй бодлого, хөтөлбөр, стратегийн хэрэгжилтийг үр дүнгүй (30 хүртэлх хувийн биелэлттэй), эрчимжүүлэх шаардлагатай (31-69 хувийн биелэлттэй), тодорхой үр дүнд хүрсэн (70-99 хувийн биелэлттэй), үр дүнтэй (100 хувийн биелэлттэй) гэсэн шалгуураар авч үзэхээр тусгасан болно.

2.2.3. Колумб Улс

Колумбын Засгийн газар анх 1991 онд Дэлхийн банкны үнэлгээний арга барилд суурилсан ХШҮ-ний тогтолцоог бий болгохоор шийдвэрлэж байв. Тус улсын ХШҮ-ний систем нь хоёр үндсэн бүрэлдэхүүн хэсэгтэй бөгөөд SINERGIA буюу Улсын Салбарын Үйл ажиллагааны Үнэлгээний үндэсний систем гэдэг нэртэй.

Колумб Улс 2002 оноос эхлэн ЗГ-ын зорилтуудын ХШҮ-ний мэдээллийн системийг (SIGOB) боловсруулсан бөгөөд энэ нь үндэсний хэмжээний болон засгийн газрын бүх хөтөлбөрүүдийн зорилго, шалгуур үзүүлэлтийг нэгтгэх, удирдаха логик хүрээ бүхий бүтцийг ашигладаг. Энэхүү системд ерөнхийлөгчийн мөрийн хөтөлбөр, зорилтууд, үндэсний хөгжлийн төлөвлөгөө, зорилтууд гээд стратегийн зорилтуудыг тодорхойлсон баримт бичгүүд байдаг. SIGOB систем нь ЗГ-ын үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг боломжит бүх хувилбараар (жишээ нь дөрвөн жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн Үндэсний Хөгжлийн Төлөвлөгөөний зорилтууд, ядуурлыг бууруулах, агентлагуудын ажлын гүйцэтгэл, ерөнхийлөгч, ТХЗ-уудын хэрэгжилт г.м) унших, хянах боломжийг олгодог ба гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтийг бодит цаг хугацаанд хянах боломжийг мөн олгодог технологийн платформ юм.

- Мэдээллийн чанартай, шуурхай байдлыг хангах үүднээс шалгуур үзүүлэлт болон зорилтыг: 1) Үндэсний төлөвлөлтийн газар, салбарын болон үндэсний хөтөлбөрүүдэд хяналт тавих, хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээсэн мэргэжлийн баг, агентлагуудын оролцоотойгоор тодорхойлон баталгаажуулсан, 2) салбарын сайд, агентлагын удирдлагаар баталгаажуулсан, 3) Сайд нарын зөвлөлөөр Ерөнхийлөгчийн хамт хэлэлцэн баталдаг. Энэхүү баталгаажуулах үйл явцын дараа тодорхой болсон зорилт, шалгуур үзүүлэлтүүдээ хэвлэмэл хэлбэрээр болон SIGOB ийн цахим хуудаст байршуулан нийтэд ил болгодог ба яам, агентлаг, салбар тус бүрийн холбогдох мэргэжилтэн системээр дамжуулан тодорхойлсон зорилго, шалгуур үзүүлэлтүүдийн хэрэгжилтийг тогтмол хянах, шинэчлэх, ил тод тайлагнах үүрэг хүлээдэг.
- SIGOB систем нь Санхүүгийн мэдээллийн нэгдсэн системтэй холбогддог бөгөөд хамтран ажиллаж, зорилго зорилт, шалгуур үзүүлэлттэй холбоотой төсвийн зарцуулалт, гүйцэтгэлийн түвшинг мөн давхар хянах боломжийг олгодог. SIGOB систем одоогоор 626 үзүүлэлттэй бөгөөд эдгээрээс.
 - 104 нь буюу нийт үзүүлэлтийн 16 хувь нь нөлөөлөл (impacts)
 - 371 үзүүлэлт нь үр дүн буюу outcomes (60 хувь),
 - 151 эцсийн гарц буюу outputs (24 үзүүлэлт) эзэлж байна.

2. SINERGIA системийн хоёр дахь бүрэлдэхүүн хэсэг нь SIGOB бүрэлдэхүүн хэсэгтэй зэрэгцээ ажилладаг цуврал үнэлгээний систем юм. 2006 оны эцсээр 15 үнэлгээ хийгдэж байсан бол 2016 оны байдлаар нэмэлтээр 22 удаагийн үнэлгээ хийгджээ. Нөлөөллийн үнэлгээг эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллага эсвэл зөвлөх байгууллагатай гэрээлж

гүйцэтгүүлдэг бөгөөд АТЗ-ийн төлөвлөлтийн хэлтэс болон үнэлгээний хэлтэс эдгээр үнэлгээг гол төлөв хандивлагч байгууллагуудтай хамтран ажиллах, дэмжлэг авах замаар санхүүжүүлж иржээ.

Колумб улсын хувьд авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг гарц, үр дүн, үр нөлөөний шалгуур үзүүлэлтээр тус тус дүгнэхээр тодорхойлсон байна. Ялангуяа 5 шалгуур тутмын 3 нь үр дүнгийн үзүүлэлт байгаа нь уг үйл ажиллагааны завсрын нөлөөнд илүүтэй анхаарал хандуулж байгааг илэрхийлнэ. ХШҮ-нд өөрийн үнэлгээний аргачлалыг ашиглахаас илүүтэй хөндлөнгийн үнэлгээний аргачлалыг ашиглах, ингэхдээ эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагын өргөн оролцоог өргөн хүрээнд хангах чиглэл баримталж байгаа нь авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх чиглэлд олон талт оролцоог хангаж буй сайн туршлага юм.

III. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнг үнэлэх аргачлалын үзэл баримтлал ба ХШҮ хийх аргачлалын төсөл

3.1. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнг үнэлэх аргачлалын үндэслэл

Авлига нь нийгэм, эдийн засаг, соёл, хүн ам зүй, улс төрийн хүрээнд сөрөг үр нөлөө үзүүлдэг үзэгдэл болохын хувьд түүний сөрөг үр нөлөөг таниулах, олон нийтийн хандлага, ухамсрыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн мэдээлэл, сурталчилгааны үйл ажиллагаа чухал юм. Иймд “Авлигатай тэмцэх хөтөлбөр”-т шударга ёсны үзэл санааг төлөвшүүлэн, олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг үе шаттай зохион байгуулж, авлигын эсрэг боловсролыг дээшлүүлэх зорилтыг дэвшүүлж¹¹, энэ хүрээнд тодорхой үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж байна.

Уг хөтөлбөрт дэвшүүлсэн зорилтын хэрэгжилтийг шударга ёсны үзэл санаа нийгэмд төлөвшиж, иргэн өөрт учирч байгаа хүндрэл, бэрхшээлийг хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлүүлдэг байх нийгмийн сэтгэлгээ, хандлага өөрчлөгдсөн байх гэсэн **гол үр дүнгээр үнэлж, дүгнэхээр** тодорхойлсон байна. Энэ зорилтод хүрсэн эсэхийг төрийн байгууллагууд дараах шалгуур үзүүлэлтээр хэмжиж, дүгнэлт¹² гаргажээ Үүнд:

- Төрийн албан тушаалд томилох тухай дүгнэлт нээлттэй, ил тод болсон байх
- Хүний нөөцийн жагсаалт, бүртгэл ил тод, нээлттэй болсон байх
- Албан тушаалтанд тавигдах ёс зүй, мэдлэг, чадварын шалгуурыг шинэчилсэн байх
- Өргөдөл, гомдол, мэдээллийг хянан шалгах ёс зүйн хороо, хяналт шалгалт, дотоод аудитын нэгжийн үйл ажиллагааны үр дүн сайжирсан байх
- Нийтийн албаны сургалтын институтыг байгуулсан байх
- Модуль, хөтөлбөрийн дагуу сургалтыг зохион байгуулсан байх
- Авлигын эсрэг хуулийн үйлчлэлд хамаарах албан хаагчдыг сургалтад хамруулсан байх зэрэг болно.

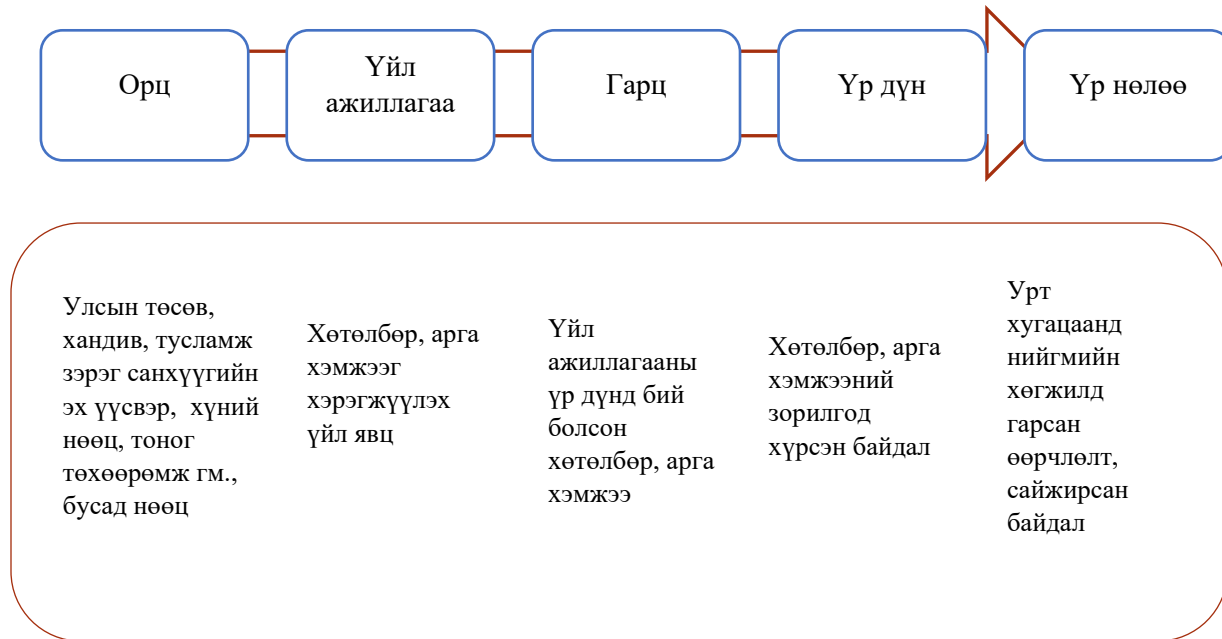
Манай улсын хувьд төрийн бодлого, арга хэмжээний хэрэгжилтийг **үр дүнд суурилсан хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний** үндсэн дээр судлах эрх зүйн үндсийг нэгэнт бүрдүүлсэн билээ. Гэвч авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх ажлын үр дүнг дээрх **гарцын үзүүлэлтээр хэмжих** нь холбогдох арга хэмжээний үр дүнг бүрэн дүүрэн тодорхойлох боломжгүй гэж үзэж байна.

¹¹ Засгийн газрын 2016 оны 51 дүгээр тогтоол. Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр. Уб., 2016

¹² Оюуны өмчийн газар. Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн тайлан. Уб., 2019.

Учир нь үр дүнд суурилсан удирдлагын хүрээнд хэрэгжүүлсэн аливаа бодлого, хөтөлбөрийн үнэлгээг уламжлалт хандлага болох орц-үйл явц-гарц гэсэн уялдааг **үр дүн** болон **үр нөлөө** гэсэн хүрээнд өргөжүүлэн авч үзэх шаардлагатай.

Зураг 1. Үр дүнгийн сүлжээ

Гарц буюу авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэхэд чиглэсэн сургалт зохион байгуулж, төрийн албан хаагчдыг хамруулснаар богино хугацаанд чухам ямар үр дүн гарсныг хэмжин тодорхойлох хэрэгцээ байгаа нь тодорхой. Тэдгээр үр дүн нь урт хугацаанд авлига буурах, түүнээс хамааран нийгэм, эдийн засаг, соёл, хүн ам зүйн хүрээнд эерэг нөхцөл байдал бүрдэх буюу үр нөлөө бий болоход нөлөөлнө.

Авлигын эсрэг Монгол Улсын хуульд «**олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа**» гэж олон нийтэд авлигын нийгмийн хор аюулыг ухуулан таниулах, тэдэнд авлигыг үл тэвчих ёс суртахуун төлөвшүүлэх, уг ажиллагаанд тэднийг татан оролцуулах арга хэмжээний цогцолборыг хэлнэ¹³ гэж тодорхойлсон. Соён гэгээрүүлэх ажлууд болох сургалт, зөвлөгөө, мэдээлэл зэрэг үйл ажиллагаанд хамрагдсанаар олон нийтийн дунд Авлигын талаарх зөв ойлголт бий болох, авлигыг буруушаах хандлага төлөвших, улмаар авилгаас сэргийлэх, бууруулах чиглэлээр тодорхой үйл ажиллагааг хийж хэрэгжүүлэх ухамсар төлөвшинө. Үүнээс үзвэл, **соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны үр дүнг** олон нийтийн мэдлэг, хандлага, дадал, **тэдгээрт гарсан өөрчлөлтөөр** тодорхойлж болохоор байна. Үүнтэй уялдаад «Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх

¹³ УИХ. Авлигын эсрэг Монгол улсын хууль. Уб., 2006

аргачлал»-д **Мэдлэг, хандлага, дадлын үнэлгээ** буюу **KAR assessment**-ийн аргыг ашиглаж болох юм гэсэн дүгнэлт гарч байна.

KAR assessment буюу **мэдлэг, хандлага, дадлын үнэлгээ** нь *тодорхой бүлгийн иргэдийн мэдэж буй, ойлгож буй, итгэж үнэмшиж байгаа болон хийж хэрэгжүүлж байгаа зүйлийг урьдчилан боловсруулсан стандарт асуултын хүрээнд судлан тодорхойлдог арга юм.* Мэдлэг, хандлага, чадварын үнэлгээний **мөн чанар** нь хүний **танин мэдэхүйн зарчимд** суурилдаг гэж ойлгож болно. Өөрөөр хэлбэл, аливаа үйл ажиллагаа хэрэгжүүлж, дадал болгон төлөвшүүлэх **соёл шууд бий болдоггүй**, тодорхой хугацаа шаардахын зэрэгцээ Авлигын талаар мэдээлэл авахаас эхлээд нэлээд **хэдэн үе шатыг дамждаг** (S.B.Ribkin 1996).

Зураг 2. Хүний танин мэдэхүйн үйл явц

Авилгатай тэмцэх соён гэгээрүүлэх ажлын хувьд авлигыг үл тэвчих ёс суртахууныг төлөвшүүлэх, уг ажиллагаанд тэднийг татан оролцуулах үйл ажиллагааг **эцсийн үр дүн** гэж харж болох ба үүний тулд оролцоог хангах урьдач нөхцлийг бүрдүүлэх буюу Авлигын талаар **ойлголт, мэдээлэл өгөхөөс эхлэх** учиртай. Мэдээлэлтэй иргэд зөв хандлага төлвөших, оролцох сэдэл төрөх зэргээр асуудлыг шийдэхэд **хувь нэмрээ оруулах боломж бүрдэнэ.**

KAR үнэлгээний арга нь тоон шинжтэй, үйл ажиллагааны нөлөөгөөр бий болсон ахиц, өөрчлөлтийг санал асуулгад тулгуурлан тодорхойлдог тул авлигатай тэмцэх соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны үр дүнг хэмжихэд ашиглах боломжтой арга гэж үзэж байна.

Учир нь өнөөгийн практикт улс орнуудад авлигыг судлах **хамгийн түгээмэл хандлага** нь санал асуулгын аргыг ашиглаж цуглуулсан өгөгдөлд суурилан улс орнуудын авлигыг төлөв байдлыг төсөөлөн харах арга болж¹⁴ байна. Судлаачид авлигыг судлах объектив ба субъектив олон хэмжээсийг хамруулсан олон аргачлалыг санал болгодог боловч нөхцөл

¹⁴ Грахам Бруүкс. Авлигын кримонологи: Онолын чиг хандлага. Орч. Амармэнд А. Уб., 2021

байдлыг харьцангуй бодитой тодорхойлж болох, найдвартай аргачлалд дараах зүйлсийг хамруулж байна. Үүнд:

- **Авлигын төсөөллийн индекс:** «Транспэрэнси интернэшнл» байгууллагаас 2006 оноос хойш жил бүр боловсруулан гаргаж байна. Төрийн албан хаагчид, хувийн хэвшилд ажиллагчид, иргэд, улс төрчид гэх мэт олон нийт авлигыг хэрхэн төсөөлж байгаагаар нь тодорхойлдог аргачлал юм. Хэдийгээр төсөөлөлд суурилсан, Авлигын талаарх ялгаатай тодорхойлолтоос урган гардаг хэдий ч авлига тухайн улсын хувьд хэр ноцтой асуудал¹⁵ болон тавигдаж байгааг нэг хэмжүүрээр харах, цаашид авилгатай тэмцэх чиглэлд хэрэгжүүлэх ажлын чиглэлийг тодорхойлоход ач холбогдолтой.
- **Дэлхийн засаглалын индикатор/үзүүлэлт:** Дэлхийн банкнаас боловсруулсан дэлхийн засаглалын үзүүлэлт нь авлигыг хамруулан засаглалын төлөв байдлыг өргөн хүрээнд хэмждэг. Зөвхөн төсөөллөөр Авлигын цар хүрээг тодорхойлоод зогсохгүй төрийн эрх мэдлийг хувийн зорилгодоо ашиглах байдал, ашиг сонирхлын зөрчил зэрэг хэд хэдэн үзүүлэлтээр Авлигын хяналтыг тодруулахын зэрэгцээ судалгаанд олон тооны иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагууд, мэргэжилтнүүдийг хамруулдагаараа онцлогтой.
- **Бизнесийн орчин, компанийн гүйцэтгэлийн судалгаа:** Ази болон Европын 20 орчим улсад ашиглаж байгаа уг аргачлал нь бизнес, балаг бүтээх үйл ажиллагаан дахь авлигын нөлөөг тодруулахыг зорьдог. Хөрөнгө оруулалт, бизнесийн ашиг, хүсүүштэй үр өгөөжид авлига хор хохирол учруулж болзошгүй гэсэн таамаглалаас урган гарсан хэмжүүр юм. Уг хэмжүүрийг ашиглах нөхцөлд бизнесийн байгууллагын өргөн төлөөллийг хамруулж, төлөөлөх чадварыг онцгой анхаарах, улмаар санал асуулгад хариулахгүй байх эрсдлийг хаахад чиглэсэн зохион байгуулалтын шинжтэй асуудалд анхаарах нь чухал болно.

Эдгээр аргачлал нь бүхэлдээ санал асуулгын аргад тулгуурлаж авлигын нөхцөл байдал, авлигын эсрэг үйл ажиллагааны хэрэгжилт, цаашид анхаарах асуудлыг тодруулахад ашиглагдаж байгаа нь авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны үр дүнг тодорхойлоход **Мэдлэг, хандлага, дадлын үнэлгээ (KAP Assessment)**-г ашиглах нэг үндэслэл гэж үзэж байна.

¹⁵ Авлигын төсөөллийн индекс 0-100 гэсэн үнэлгээг авах ба индексийн утга 100-д ойртох тусам эерэг, 0-д ойртох тусам сөрөг нөхцөл байдлыг илэрхийлдэг. Улмаар 50 хувьд хүрэхгүй бол тухайн улсад авлигын нөхцөл байдал ноцтой түвшинд хүрснийг илтгэнэ.

3.2. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (ХШҮ)-ний аргачлалын төсөл

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

- 1.1. АТГ-ын дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөө болон авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний жилийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө бусад хөтөлбөр арга хэмжээний хэрэгжилтийн явц, биелэлт, үр дүнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхэд энэхүү аргачлалыг баримтална.
- 1.2. АТГ-аас авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх чиглэлээр авч хэрэгжүүлж буй/хэрэгжүүлсэн бодлого, төлөвлөгөө, хөтөлбөр, арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхдээ Засгийн Газрын 2020 оны 206 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх” нийтлэг журмыг баримтална.
- 1.3. Хяналт шинжилгээ, үнэлгээний зорилго нь авлигын эсрэг бодлого, төлөвлөлтийг өндөржүүлэх байдлаар авч хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны уялдаа, гүйцэтгэл, үр дүнг нэмэгдүүлэх, хэрэгжилтийг хянах, хариуцлагын болон удирдлага менежментээр хангахад дэмжлэг үзүүлэхэд оршино.
- 1.4. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхдээ шинжлэх ухааны мэдээлэлд тулгуурлан шударга, хөндлөнгийн аливаа нөлөөллөөс хараат бус, үр дүнд чиглэсэн, бодит тоо баримт, нотолгоонд суурилсан байх үндсэн зарчмуудыг баримтална.

Хоёр. Нэр томъёоны тодорхойлолт

2.1. Энэ аргачлалд хэрэглэсэн дараах нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгож хэвшинэ:

2.1.1. **“хяналт-шинжилгээ”** гэж байгууллагын үйл ажиллагаа болон бодлогын зорилго, зорилт, тогтоол, шийдвэрийн хэрэгжилтийн явцыг урьдчилан тодорхойлсон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу хянах, мэдээлэх тасралтгүй үйл ажиллагааг;

2.1.2. **“үнэлгээ”** гэж байгууллагын үйл ажиллагаа, бодлогын баримт бичгийн зорилго, зорилтын хэрэгжилтийг төлөвлөсөн зорилтот түвшинд хүрсэн эсэхэд дүн шинжилгээ хийж өгсөн үнэлэлтийг;

2.1.3. **“үр дүнд суурилсан явцын үнэлгээ”** гэж хяналт-шинжилгээний мэдээлэлд үндэслэн зорилтот түвшинд хүрч байгаа эсэхэд үнэлгээ хийх, хүрээгүй бол шалтгаан нөхцөлийг тодорхойлж, үр дүнг сайжруулах дүгнэлт, зөвлөмж гаргах үйл ажиллагааг;

2.1.4. **“үр дүнд суурилсан эцсийн үнэлгээ”** гэж бодлогын баримт бичиг хэрэгжиж дууссаны дараа хэрэгжилтийг үнэлж, үр дүн, үр ашиг, үр нөлөөг тодорхойлон цаашид

тухайн чиглэлээр бодлого боловсруулан хэрэгжүүлэх, эсхүл зогсоох талаар дүгнэлт, зөвлөмж гаргах үйл ажиллагааг;

2.1.5. “**хөндлөнгийн үнэлгээ**” гэж бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилт, үр дүн, байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн мэргэжлийн байгууллага, судлаач, үнэлгээчдийн хийсэн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг;

2.1.6. “**хэрэглэгчийн үнэлгээ**” гэж захиргааны байгууллагаас үзүүлж байгаа үйлчилгээний чанар, хүртээмжийн талаар иргэдээс авсан сэтгэл ханамжийн судалгааг хөндлөнгийн байгууллагаар хийлгэсэн дүнг;

2.1.7. “**шалгуур үзүүлэлт**” гэж бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийн үе шат бүрд бий болох өөрчлөлтийг хэмжихээр урьдчилан тодорхойлсон чанарын болон тоон үзүүлэлтийг;

2.1.8. “**суурь түвшин**” гэж үйл ажиллагаа болон бодлогын баримт бичиг, хэрэгжиж эхлэх үеийн шалгуур үзүүлэлтийн чанарын болон тоон утгыг;

2.1.9. “**зорилтот түвшин**” гэж тухайн бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлэх явцад болон хэрэгжиж дуусахад хүрэхээр хүлээгдэж байгаа өөрчлөлтийг хэмжихээр урьдчилан тодорхойлсон шалгуур үзүүлэлтийн чанарын болон тоон утгыг;

Гурав. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний ажлын удирдлага, зохион байгуулалт

3.1. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүн болон авч хэрэгжүүлсэн бодлого, төлөвлөгөө, хөтөлбөр, арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх хуваарь төлөвлөгөө, зохион байгуулалтыг АТГ-ын судалгаа, шинжилгээний хэлтэс, тус газрын удирдлага, дотоод хяналт үнэлгээний ажлын хэсэг хариуцна.

3.2. Хяналт-шинжилгээ үнэлгээг тухайн баримт бичгийн хамрах хүрээ, байгууллагын тоо, тухайн ажлын ач холбогдлыг харгалзан тодорхой удирдамжтайгаар хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний ажлын хэсэг эсвэл зөвлөл байгуулан гүйцэтгэнэ.

3.3. Авлигатай тэмцэх газар, түүний хэлтэс, нэгжүүдэд хэрэгжиж буй дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөө, жилийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө бусад хөтөлбөр арга хэмжээний үйл ажиллагааны тайланг нэгтгэх бөгөөд тайланг тогтоосон хугацаанд үнэн зөв, бодитой гаргаж өгөх үүрэгтэй.

3.4. Хяналт- шинжилгээ үнэлгээний бүрэлдэхүүнийг томилохдоо Засгийн Газрын 2020 оны 206-р тогтоолын хавсралт нийтлэг журмын 4.6-г баримтална.

3.5. Хяналт - шинжилгээ, үнэлгээ хийх албан хаагч нь байгууллагын дотоод нэгжүүдийн үйл ажиллагааны мэдээлэлтэй танилцах ба хяналт-шинжилгээ,

үнэлгээнд хамаарах мэдээлэл, баримт, материалыг холбогдох нэгж, албан тушаалтнуудаас гаргуулан авна.

3.6. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх албан хаагч нь дараах үүрэгтэй байна.

- Хууль тогтоомж, төрийн албаны ёс зүйн дүрмийг баримтлан ажиллах;
- Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний явцад олж авсан баримт, мэдээллийн нууцыг чанд хадгалж зөвхөн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үйл ажиллагаанд ашиглах;
- Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үнэлэлт, дүгнэлт, зөвлөмжийг хууль тогтоомж, баримт нотолгоонд үндэслэн гаргах;
- Тайлан дахь хүрсэн түвшний талаарх мэдээллийн үнэн, зөв эсэхийг нягтлан шалгах.

Дөрөв. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний аргачлал

4.1. Авлигатай тэмцэх газар, түүний хэлтэс, нэгжүүдэд хэрэгжиж буй дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөө, жилийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө болон авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүн болон авч хэрэгжүүлсэн бусад хөтөлбөр, арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийхдээ урьдчилан тодорхойлсон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу зорилт, арга хэмжээний хэрэгжилтийг дараах аргачлалаар хувиар тооцон илэрхийлэн үнэлнэ.

$$\text{Хэрэгжилт} = \frac{\text{Хүрсэн түвшин} - \text{Суурь түвшин} * 100\%}{\text{Зорилтот түвшин} - \text{Суурь түвшин}}$$

- 4.1.1. “**үр дүнтэй**”-зорилт, арга хэмжээ нь оновчтой тодорхойлогдсон, шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ бүрэн хүрсэн, удирдлага зохион байгуулалт сайн, үр дүн гарсан бол 87 - 100 хувь;
- 4.1.2. “**тодорхой үр дүнд хүрсэн**”-зорилт, арга хэмжээ нь шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ бүрэн хүрээгүй, тодорхой үр дүн гарч эхэлж байгаа, хэрэгжилт, үр дүнг нэмэгдүүлэх шаардлагатай бол 75 - 87 хүртэл хувь;
- 4.1.3. “**эрчимжүүлэх шаардлагатай**”-зорилт, арга хэмжээ нь шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ хүрээгүй, удирдлага, зохион байгуулалт, хариуцлагыг сайжруулж, үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, зорилтод чиглэсэн арга хэмжээг сайжруулах шаардлагатай бол 65 – 75 хүртэл хувь;
- 4.1.4. “**үр дүнгүй**”-зорилт, арга хэмжээг илүү сайн тодорхойлох шаардлагатай, шалгуур үзүүлэлт, зорилтот түвшиндээ хүрээгүй, төсөв хөрөнгийг үр дүнтэй зарцуулж чадаагүй, удирдлага зохион байгуулалт хангалтгүй бол 0 – 65 хүртэл хувь.

4.2. Бодлогын баримт бичгийн зорилт, арга хэмжээний **хүрсэн түвшнийг тоо болон чанараар илэрхийлэх боломжгүй үед** хэрэгжилтийн хувийг тодорхойлоход дараах аргачлалаар тооцно:

4.2.1. Зорилт, арга хэмжээний хүрэх түвшинд бүрэн хүрээгүй боловч зохион байгуулалтын арга хэмжээ бүрэн авагдсан, холбогдох байгууллагын шийдвэр гарсан, гол үр дүн нь гарч эхэлж байгаа бол **100.0 хувь**;

4.2.2. Төлөвлөсөн зорилт, арга хэмжээнд хүрэх зорилгоор өөрсдөөс хамаарах шийдвэрийг гаргасан, санхүүгийн асуудал шийдвэрлэгдсэн, дээд шатны байгууллагад өргөн барьсан буюу гүйцэтгэл нь тодорхой хэмжээгээр гарч эхэлж байгаа бол **85.0 хувь**;

4.2.3. Тухайн зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх бэлтгэл болон боловсруулалтын шатны ажил бүрэн хийгдсэн, ажил тодорхой хэмжээнд эхэлсэн бол **75.0 хувь**;

4.2.4. Тухайн зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх бэлтгэл ажил хийгдэж дуусаад боловсруулалтын шатанд байгаа бол **65 хувь**;

4.2.5. Тухайн зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай тооцоо, судалгаа хийх, асуудал тодорхойлох зэрэг бэлтгэл хангахтай холбогдсон үйл ажиллагааг авч эхэлж байгаа эсвэл хэрэгжүүлэх талаар ямар нэгэн ажил зохион байгуулаагүй бол биелэлтийг **"0" хувь**.

4.3. Бодлогын баримт бичгийн зорилго, зорилт, арга хэмжээ, хууль тогтоомж, тогтоол, шийдвэрийн хэрэгжилтийн ерөнхий дүнг гаргахдаа зорилт, арга хэмжээ, зүйл, заалт бүрийн хэрэгжилтийн арифметик дунджаар тооцно.

Тав. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний төлөвлөлт, арга зүй

5.1. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүн болон авч хэрэгжүүлсэн бодлого, төлөвлөгөө, хөтөлбөр, арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, удирдамж, ажлын хэсэг, төлөвлөгөөт хуваарь зэргийг боловсруулан батлуулах.

- Үнэлгээ хийх үндэслэл, шаардлага, зорилго, удирдамжийг тодорхойлон батлуулах,
- Үнэлгээ хийх ажлын хэсэг эсвэл зөвлөлийг байгуулж, батлуулах,
- Ажлын хэсэг эсвэл зөвлөлийн ажлын төлөвлөгөө, ажил үүргийн хуваарийг боловсруулж батлуулах,

- 5.2. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүн болон авч хэрэгжүүлсэн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх баримт бичгийн төрөл, зорилгоос хамааруулан **үр дүнд суурилсан явцын болон эцсийн үнэлгээ** хийх бөгөөд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний төлөвлөгөөнд ямар төрлийн үнэлгээ хийх талаар нарийвчлан тусгана.
- 5.3. **Хөндлөнгийн үнэлгээг** явцын болон эцсийн үнэлгээний аль ч шатанд хийж болох бөгөөд иргэд, төрийн бус байгууллагын төлөөллийг оролцуулж болно.
- 5.4. Бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх үйл ажиллагааны зорилго нь баримт бичгийн төлөвлөлт, биелэлт, хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа, шийдвэр нь үр дүнтэй байсан эсэхэд чанарын үнэлгээ хийх, үр нөлөөг үнэлэхэд оршино.
- 5.5. Бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн хэрэгжилтэд дараах үе шатаар хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийнэ:
- 5.5.1 Шалгуур үзүүдэлт нь үндэслэл сайтай, бодлогын зорилттой уялдаа холбоотой, хэмжигдэхүйц үр дагаврыг шууд илэрхийлнэ. Шалгуур үзүүдэлтийг хэмжих тоон болон чанарын хэмжүүрийг нарийвчлан тодорхойлохдоо:
- Үр дүн нь шууд илэрхийлэхүйц, тоон эсвэл чанарын үзүүдэлтийг илэрхийлдэг байх;
 - Хэрэгжилтийн хугацааны туршид төлөвлөсөн үзүүдэлтийг хангасан байх;
 - Шалгуур үзүүдэлтийн дагуу өгөгдөл, мэдээлэл нь оновчтой тодорхой байх;
 - Хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хөрөнгө, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг тодорхой харуулсан байх;
- 5.5.2. *Мэдээллийг цуглуулах, ангилах, нэгтгэх*
- 5.5.3. *Зорилтын биелэлтийн дүнг үнэлэх*
- 5.5.4. *Биелэлтийн үр нөлөөг үнэлэх*
- 5.5.5. *Гадаад, дотоод хүчин зүйлийн нөлөөллийг үнэлэх*
- 5.5.6. *Төлөвлөлт, хэрэгжилтийн харилцан хамаарлыг үнэлэх*
- 5.5.7. *Биелэлтийн түвшнийг үнэлэх.* Энд цуглуулсан баримт материал, мэдээ мэдээллээ эмхлэн цэгцэлж, бүлэглэн эрэмбэлж, боловсруулалт хийн, цогц дүрслэлийг гаргаж дүгнэлтээ томъёолно. Хавсралт 1 (хэрэгжилтийг үнэлэх, тайлагнах хүснэгт)
- 5.6. *Үнэлгээний дүгнэлтийг тайлагнах.* Үнэлгээний тайлан нь тодорхой, ойлгомжтой байх бөгөөд товч танилцуулга, үнэлгээ хийгдсэн бодлогын үйл ажиллагааны тухай, үнэлэх шалгуур үзүүдэлтүүд, ашигласан үнэлгээний арга, гол үр дүн, дүгнэлт, зөвлөмж, ашигласан мэдээллийн эх сурвалж, мэдээллийн хавсралт зэргээс бүрдэнэ. Хавсралт 1, 2, 3, 4 (хэрэгжилтийг үнэлэх, тайлагнах загвар).

- 5.7. Зөвлөмж боловсруулах. Үнэлгээний дүгнэлтийг ажлын хэсэг дотор оо хэлэлцэж нэгдсэн зөвлөмжийг үнэлгээний зорилго, тулгамдаж байгаа асуудлын эрэмбээс шалтгаалан стратеги төлөвлөгөө, хөтөлбөр, арга хэмжээний үйл ажиллагаа тус бүрээр боловсруулна. Үүний тулд үнэлгээний матрицыг боловсруулан гол асуудлуудын шалтгаан, нөхцөл байдлын тухай иж бүрэн зөвлөмж, дүгнэлтүүд гаргана.
- 5.8. Тайлангийн дүгнэлт, зөвлөмжийг үндэслэн эрх бүхий албан тушаалтан зохих шийдвэрийг гаргана.
- 5.9. Тэргүүлэгчид шаардлагатай тохиолдолд бодлогын баримт бичгийн агуулга, чиглэлээр багцлан хяналт-шинжилгээ хийж, үр дүнг үнэлэн холбогдох арга хэмжээ авна.

Зургаа. Хяналт-шинжилгээ үнэлгээний мэдээллийн цахим сан

- 6.1. Шинжлэх Ухааны Академи, харьяа хүрээлэнгүүдэд хэрэгжиж буй дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөө, жилийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө бусад хөтөлбөр арга хэмжээний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, үйл ажиллагааг үнэлэх, тайлан илгээх, хүлээн авах, мэдээллийн урсгалыг удирдах, хянах, хадгалах, ашиглах, түгээхэд АТГ-ын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний мэдээллийн цахим санг байгуулж ашиглана.
- 6.2. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүн болон авч хэрэгжүүлсэн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний мэдээллийн цахим санг ашиглах зааврыг төрийн захиргааны төв байгууллагаас ирүүлсэн зааврын дагуу зохицуулалтаар хангаж ажиллана.
- 6.3. Цахим санд мэдээлэл оруулж байгаа харьяа хүрээлэн, хэлтэс, албан хаагч мэдээллийн үнэн зөв, бодит байдлыг хариуцна.
- 6.4. Авлигатай тэмцэх газар, түүний хэлтэс, нэгжүүдэд хэрэгжиж буй дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөө, жилийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө бусад хөтөлбөр арга хэмжээний хэрэгжилтийн мэдээ тайланг байгууллагын удирдлага, АТГ-ын СШХ-д танилцуулж хэлэлцүүлсний дагуу цахим санд оруулан баталгаажуулж, холбогдох байгууллагад албан бичгээр хүргүүлэх;
- 6.5. Холбогдох байгууллагаас өгсөн үнэлгээтэй тухай бүр танилцаж, өгсөн удирдамж, зааврыг мөрдөн ажиллах.
- 6.6. Цахим сан нь ил тод байдлыг хангах зорилгоор олон нийтэд зориулагдсан нээлттэй хэсэгтэй байна.

Долоо. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг ашиглах, хариуцлага тооцох

- 7.1. Авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх арга хэмжээний үр дүн болон авч хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны талаар Авлигатай тэмцэх газар, түүний хэлтэс, нэгжүүдэд хэрэгжиж буй дунд хугацааны стратеги төлөвлөгөө, жилийн гүйцэтгэлийн төлөвлөгөө бусад хөтөлбөр арга хэмжээний хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тайланд дурдсан зөвлөмж, дүгнэлтийн дагуу холбогдох арга хэмжээг авч дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.
- 7.2. Авлигатай тэмцэх газар, түүний хэлтэс, нэгжүүдэд үйл ажиллагааны үр дүнг дээшлүүлэх талаар үүрэг, чиглэл өгөх, шаардлагатай тохиолдолд зохих удирдамжийн дагуу газар дээр нь хяналт шалгалт хийж, дүгнэлт гаргах.
- 7.3. Төв байгууллага хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг газар дээр нь дахин хийх, эрдэмтэн, судлаачдыг үнэлгээ хийхэд татан оролцуулах, хэрэглэгчийн болон хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх, сургалт зохион байгуулах, сургалтын материал, ном, товхимол, гарын авлага хэвлүүлэх зэрэг зардлыг байгууллагынхаа төсөвт жил бүр тусган батлуулна.
- 7.4. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний явцын болон эцсийн дүгнэлт, зөвлөмжид үндэслэн тухайн бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон шаардлагатай бусад арга хэмжээ авах үйл ажиллагааг холбогдох байгууллага, албан тушаалтан хариуцан зохион байгуулна.
- 7.5. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үр дүнд худал зөрүүтэй мэдээллээр тайлагнасан тохиолдолд холбогдох албан тушаалтан хариуцлага хүлээнэ.

Хавсралт 1

АВЛИГЫН ЭСРЭГ СОЁН ГЭГЭЭРҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ҮР ДҮН БОЛОН АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ
ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ҮНЭЛЭХ, ТАЙЛАГНАХ ЗАГВАР

Д/д	Арга хэмжээний үр дүн, авч хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны зорилтууд	Төсөв	Шалгуур үзүүлэлт	Суурь түвшин	Зорилтот түвшин	Хүрсэн түвшин	Гүйцэтгэлийн хувь буюу хэрэгжилт (хүрээгүй бол тайлбар)
Авч хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний зорилго 1							
1	Зорилт 1						
1.1	Арга хэмжээ						
1.2	Арга хэмжээ						
1.3	Арга хэмжээ						
1.4	Арга хэмжээ						
Авч хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний зорилго 2							
	Зорилт 2						
2.1	Арга хэмжээ						
2.2	Арга хэмжээ						
2.3	Арга хэмжээ						

Хавсралт 2

АВЛИГЫН ЭСРЭГ СОЁН ГЭГЭЭРҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ҮР ДҮН БОЛОН АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ
ЖИЛИЙН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ҮНЭЛЭХ, ТАЙЛАГНАХ ЗАГВАР

Д/д	Үндэслэж буй бодлого баримт бичиг, зорилт	Төсөв	Шалгуур үзүүлэлт	Суурь түвшин	Зорилтот түвшин	Хүрсэн түвшин	Гүйцэтгэлийн хувь буюу хэрэгжилт /хүрээгүй бол тайлбар/
Бодлогын баримт бичгийн зорилго 1							
1	Зорилт 1						
1.1	Арга хэмжээ						
1.2	Арга хэмжээ						
1.3	Арга хэмжээ						
Бодлогын баримт бичгийн зорилго 2							
2	Зорилт 2						
2.1	Арга хэмжээ						
2.2	Арга хэмжээ						
2.3	Арга хэмжээ						

Хавсралт 3

АВЛИГЫН ЭСРЭГ СОЁН ГЭГЭЭРҮҮЛЭХ ХӨТӨЛБӨР, АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ҮНЭЛЭХ, ТАЙЛАГНАХ ЗАГВАР

Д/д	Хөтөлбөр, арга хэмжээний үйл ажиллагааны зорилтууд	Төсөв	Шалгуур үзүүлэлт	Суурь түвшин	Зорилтот түвшин	Хүрсэн түвшин	Гүйцэтгэлийн хувь буюу хэрэгжилт /хүрээгүй бол тайлбар/
Хөтөлбөр, арга хэмжээний зорилго 1							
1	Зорилт 1						
1.1	Арга хэмжээ		Хөтөлбөрийн тоо				
1.2	Арга хэмжээ						
1.3	Арга хэмжээ						
Хөтөлбөр, арга хэмжээний зорилго 2							
2	Зорилт 2						
2.1	Арга хэмжээ						
2.2	Арга хэмжээ						
2.3	Арга хэмжээ						

АВЛИГЫН ЭСРЭГ СОЁН ГЭГЭЭРҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНД ХҮНИЙ НӨӨЦИЙГ ХӨГЖҮҮЛЭХ, ЧАДАВХЖУУЛАХ ЧИГЛЭЛЭЭР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН
АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ҮНЭЛЭХ, ТАЙЛАГНАХ ЗАГВАР

№	Үйл ажиллагаа	Д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Зорилтот түвшин	Хүрсэн түвшин	Тайлбар
Байгууллагын хүний нөөцийг чадавхжуулах						
1.	Засгийн газар, төрийн байгууллага, бусад байгууллагаас албан хаагчдын мэдлэг, мэргэжлийг дээшлүүлэх чиглэлээр зохион байгуулсан дотоод сургалт	1.1.	Нийт сургалт, семинар, зөвлөгөөний тоо	-		1. Нэг удаагийн сургалтын хугацаа 4 цагаас дээш бол тайлагнана. 2. Зорилтот түвшин хэсэгт байгууллагын сургалтын төлөвлөгөөнд туссан дүнг бичнэ. 3. Гадаад улс орон, хилийн чандад хамрагдсан сургалтыг тайлагнана. 4. Дэлгэрэнгүй судалгаа мэдээллийг тайланд хавсаргасан байна.
		Үүнээс	- Мэргэшүүлэх сургалт	-		
			- Туршлага солилцох арга хэмжээ	-		
			- Бусад	-		
		1.2.	Хамрагдсан нийт албан хаагчдын тоо	-		
		Үүнээс	- Эмэгтэй албан хаагч	-		
			- Эрэгтэй албан хаагч	-		
- Удирдах албан тушаалтан	-					
1.3.	Албан хаагчдыг сургалтад хамруулсан байдал: Нийт албан хаагчдад эзлэх хувь	90-ээс дээш				
2.	Албан хаагчдыг хөгжүүлэх, мэргэшүүлэх чиглэлээр байгууллагын болон зохион байгуулагч талын зардлаар хамруулсан гадаад сургалт	2.1.	Нийт гадаад сургалт, семинар, зөвлөгөөний тоо	-		
		2.2.	Хамрагдсан нийт албан хаагчдын тоо	-		
		Үүнээс	- Эмэгтэй албан хаагч	-		
			- Эрэгтэй албан хаагч	-		
	- Удирдах албан тушаалтан	-				

	Албан хаагчдыг хөгжүүлэх, мэргэшүүлэх чиглэлээр зарцуулсан зардал, албан хаагчдын шилжилт хөдөлгөөн		- Гүйцэтгэх, туслах албан тушаалтан	-		Тайлант оны гүйцэтгэлээр
		2.3.	Гадаад сургалтад хамруулсан байдал: Нийт албан хаагчдад эзлэх хувь	-		
		3.1.	Албан хаагчдын сургалт, хөгжлийн үйл ажиллагаанд зарцуулсан зардлын хэмжээ (сая.төг)	-		
		3.2.	Албан хаагчдын шилжилт хөдөлгөөний хувь	15-аас доош		Чөлөөлөгдсөн албан хаагч Албан хаагчдын дундаж * 100%
3.	Цалин хөлс, шагнал, урамшууллын тогтолцоог хэрэгжүүлэх	4.1.	Цалин, шагнал, урамшуулалд зарцуулсан зардлын байгууллагын нийт төсөвт эзлэх хувь	-		Тайлант оны гүйцэтгэлээр
		4.2.	Нэгж албан хаагчид олгох хоол, унааны нэмэгдэл (мян.төг)	-		Хоногт олгохоор тогтоосон дүн
		6.2.	Албан хаагчдын хамрагдалт	90 -ээс дээш		Сайн дураар хамрагдах